

SARS E IKGAFETŠE GO DIRELA MAAFRIKA BORWA

1 Aprele 2024 — Ditirelo tša Motšhelo tša Afrika Borwa (SARS) di thakgaletše go bega dikoleka tše di botse tša pele tša ditseno tša ngwaga wa ditšhelete wa 2024/2025. Phihlelelo ye e phethagala maemong a tikologo e thata a ikonomi.

SARS ke kotse ya motheo wa temokrasi ya rena yeo re e ratago Ge e sale e tlhonga, e kolekile palo ya go feta R23.3 trillion go thuša kago ya bokgoni bja naga bja go direla badudi ka moka. Tšwetšopele ye e kgokagantšwe le kgonagalo le phethagalo ya taolo ya ditseno tše di phethagatšago tagafara ya yona ya semolao ya go koleka metšhelo ka moka yeo e swanetšego go ditšhelete tša mmušo, go tiišetša kaonafalo ya obamelo le go nolofatša kgwebišano ya semolao. Bjale ka setheo, se sengwe le se sengwe seo re se dirago, se ka mabapi le kamano ya diphethogo tše di fetošago maphelo a batho, seeo re se bitšago “Mošomo wa Boineelo”. Re tseleng ya tshwantšholeswa ya setheo sa rena go ba SARS e bohlae, ya sebjalebjae yeo e ka holofelwago gape e ka ratwago ke bohle, bjale ka ge go laeditšwe go Ponelopele ya rena ya 2025–2030.

Mafelelong a Matšhe 2025, SARS e kolekile palo ya rekhoto ya kroso ya R2.303 trillion, yeo e laetšago kgolo ya ngwaga ka ngwaga ya 6.9% go bapetšwa le tekanyo ya fase ya kgolo ya GDP ya 5.4% (2024/2025). Mo maemong a thata a ikonomi, SARS e lefetše dipušetšo tša tšhelete tša R447.7 billion go balefela motšhelo, ye e bile palo ya godimo go fetiša ya dipušetšo tša tšhelete yeo e kilego ya lefelwa, (ge go bapetšwa le tefelo ya R413.9 billion ya ngwaga wa go feta), ka taetšo ya kgolo ya 8.2%. Se se laetša palo ya nete yeo e kolekilwego ya R1.855 trillion, yeo e nyakilego go fetiša ka R8.8 billion go ya godimo go feta tekanyo yeo e boeeditšwego, le go ya godimo ka R114.0 billion go fetiša ngwaga wa go feta ka R 1.741 trillion.

“Ke tloga ke thabile gore R447.7 billion yeo e bušitšwego ka gare ga matsogo a balefela motšhelo e loketše ikonomi”, gwa bolela Khomišinare Kieswetter. “Nna, le ge go le bjale, ke dula ke tshwenyegile ka ga matšhošetši a go ya go ile a bomenetša bja dipušetšo tša tšhelete le tirišompe ya mokgwatšhomo”. Go hlatholla bothata bjo, ka sebaka seo se lego ka tlase ga tekolo, SARS e thibetše kelelontle ya R146.7 billion ya dipušetšo tša tšhelete tše di bego di sa dumelelega.

Dikolela tša pele tša ditseno di laetša kabo ya motšhelo go GDP ya 24.8%, yeo e laetšago maphelo a naga a tšhelete le phethagalo ya tšweletšo ya ditseno. Le ge go le bjalo, kabo ya mahlagahlaga a motšhelo a ngwaga wa ditšhelete wa 2024/25 e lekanyeditšwe ka 1.20, ka taetšo ya phetolelo ya ditseno tša motšhelo tša go nyalelana le kgolo ya ikonomi. Kabo ya mahlagahlaga e kgontšha bokgoni bja mmušo bja go diriša maano a go koleka motšhelo go tikologo ya go fetoga fetoga ya ikonomi, ka kgonthišo ya maatlafatšo ya ditšhelete le kgolo.

Ka ngwaga wa ditšhelete wa 2024/25, phethagalo ya metšhelo ya pele e bile sešupo sa mathomo sa maatlafalo ya ikonomi bjale ka ge Afrika Borwa e leka go šomana le

tharagano ya ka morago ga go okobala ga leuba. Go bile le phetogo ya go bonagala ya magoro a ditseno, a go khuetšwa ke kopanyo ya mebaraka ya go fapana, diphethene tša kgwebišano, le maitshwaro a bareki. Se se phethagetše ka dišuthišo ka tebelelontle go dintlha tša ditaetši tšeo di gateletšo tsenyatšhomong ya ditseno. Mohlala, GDP ya tlase e be e letetšwe go oketšwa ka 5.7% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024 gomme ya beakanywaleswa go 6.1% boyagare bja 2024/25. Ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025, ka tebelelo e fokoditšwe ka 5.4%. Kgolo ya ditaetši tše dingwe, tše bjale ka bili ya megolo, ditshenyagelo tša mafelelo tša mengwado, ditlišogae le dikišontle di bedi lekanyeditšwe gore di tla theoga mo ngwageng, mola ditekanyo tša kroso tša tshepetšo ya phetedi di kaonafetše.

Afrika Borwa e tloga e laeditše ikonomi ya go hloka tekano, ka taetšo ya bobedi tšwetšopele e botse le maitemogelo a boima. Disektara tša Ditšhelete, Setšhaba, Mabenkele, le Kago di bile le dipoelo tše kgolo, ka dikabelo tša 6.1% ya koketšo ya ngwaga ka ngwaga ya dikoleka tša ditseno tša (2024/25) le 4.4% ya GDP (2025). Mo tlase ke tsenyatšhomong ya tiragalo ya metšhelo e itšeng

Nete ya Motšhelo wa Letseno la Mong (PIT) go akaretša tswala

Nete ya PIT (go akaretiša tswala) e lekanyeditšwe go gola ka 13.8% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024; 12.3% ka MTBPS; le 12.9% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. **Nete ya PIT** e oketšegile ka R81.8 billion (12.6%), yeo e ka amanywago seripa go kgolo ya infleišene go disektara tša Ditšhelete le Setšhaba tša lefela ka ge o gola (PAYE), gammogole dipoelo go tšwa go dikgogo tša pitša-pedi . Ditaetšo tša pitša-pedi di bile le boleng bja R12.9 billion sebaka sa ngwaga go fihla ka letšatšikgwedi le, go bapetšwa le tekanyo yeo e akantšwego ya R5.0 billion (R7.9 billion le go feta). Go tšwelapele, go bile le kaonafalo yeo e bonagalago ya obamelo ya motšhelo wa PAYE, bjale ka ge go laeditšwe ka go Tšhupane ya Obamelo ka Boithaopo, yeo e oketšegilego ka dintlha tša dipersente tša 0.38 go tšwa go ya ngwagola ya 75.10% go ya go 75.48%. Koketšego ya maitekelo a obamelo e kaonafatša maitshwaro a balefela motšhelo

Nete ya Motšhelo wa Letseno la Khamphani (CIT) Go akaretša Tswala

Tekanyetšo ya **Nete ya CIT** (go akaretša tswala) e be ele -3.3% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024; 0.4% ka MTBPS; le 1.1% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. Nete ya CIT e oketšegile ka by R6.5 billion (2.1%), ya go otllelwa ke dikoleka tša Motšhelo wa Sebakanyana wa CIT ka R323.3 billion, yeo e bego e le R10.5 billion (3.3%) godimo go fetiša ngwagola, gomme e fetišitše tekanyo ya Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025 ka (R4.3 billion, 1.4%). Kgolo e bile gona kudu ka lebaka la sektara ya Ditšhelete, yeo e bilego le mahlagahlaga ka kaonafatšo ya dipoelo, mola sektara ya Moepo e tšwetše pele go hunyela. Tšhupane ya Obamelo ka Boithaopo ya CIT e oketšegile ka dintlha tša dipersente tše 3.2 go tšwa go 48.43% go ya go 51.66%, ka dikaonafalo tša go bonagala tša obamelo ya go faela.

Nete ya Motšhelo wa Boleng bja go Tlaleletšwa (VAT).

Nete ya VAT, yeo e abetšego 24.7% ya palomoka ya dikoleka, e oketšegile ka R10.5 billion (2.3%).

Tekanyetšo ya dipušetšo tša tšhelete e oketšegile ka 7.6% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024; 6.7% ka MTBPS; le 7.2% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. Mafelelong a Matšhe 2025, Dipušetšo tša tšhelete tša VAT tša palo ya R365.5 billion di ile tša lefelwa, ka kgolo ya ngwaga ka ngwaga ya R22.5 billion (6.6%). Disektara tša godimo tše tharo tšeo di lefetšwego dipušetšo tša tšhelete e bile Moepo (kudu ka lebaka la kišontle ya godimo le ditshenyagelo tša selegae), Ditšhelete, le Ditšweletšwabopšwa. Ditaetšo tša pele ke gore maitekelo a SARS a efogile phulego ya R74.0 billion (R60.7 billion yeo e efogilwego ka 2023/24), ditebogo go dinyakišišo tša bosenyi bja digongwana, oditi ya dinyakišišo le ditiišetšo tša motšhelo.

Palomoka ya dipušetšo tša VAT lenyaga tša R365.5 billion di laeditše 4.9% ya GDP. Go tloga go thabiša gore go dipušetšo ka moka, R127.4 billion e lebišitšwego go di SMME, tšeo di lego bohlokwa kudu go otlela tlhologo ya mešomo.

Tekanyetšo ya VAT ya tša Legae e oketšegile ka 6.4% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024; 7.1% ka MTBPS; le 7.3% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. Dikoleka tša VAT ya tša Legae di dirile R562.1 billion, ka kgolo ya R36.6 billion (7.0%). Go palo ye, R271.0 billion (48.2%) VAT ya tša Legae e lefetšwe ka barekiši ba dikgwebo tše kgolo, gomme R292.1 billion (51.8%) e lefetšwe ke dikgwebo “tšeo e sego tše kgolo” tša barekiši, kudu go tšwa go sektara ya Ditšhelete. Kgolo ye e ka akanyetšwa go difektara tša go akaretša kaonafalo ya mokgwa wa bereki, ditekanyetšo tša fase tša ditšwala, infleišene ya setšhelo, le dikgogo tša pele ga nako tša sekhwama sa phenšene, tše ka moka di kaonafaditše didirišwa tša ka gae go kotara ya mafelelo ya 2024. Go tšwelapele, R9.8 billion ya tlaletšo e kolekilwe bjale ka kheše go tšwa go maitekelo a Obamelo ya Metšhelo ya SARS. Tšhupane ya VAT ya Obamelo ka Boithaopo e oketšegile ka dintlha tša persente ya 1.8 go tšwa go 63.78% go ya go 65.58%, ka taetšo ya šuthišo e botse mo ngwageng wa obamelo.

Tekanyetšo ya ditlišogae tša tlase di bile le kgolo ya 6.0% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024; 3.8% ka MTBPS 2024; le 1.5% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. Tekanyetšo ya VAT ya Tlišogae e oketšegile ka 8.2% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2024; 0.7% ka MTBPS; le -0,5% ka Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. Ditlišogae tša sebele di hunyetše ka -3.3% ka 31 Matšhe 2025, ka phethagalo ya VAT ya Tlišogae ya tlasana go feta ka fao go bego go lekanyeditšwe ya R2.30 billion bjale ka ge e lekanyeditšwe go bapetšwa le Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025. Dikoleka tša VAT ya Tlišogae e fokotšegile ka lebaka la tlišogae e nnyane ya metšhene ya mohlagase gammogo le difatanaga, dikarolo, le metšhene.

SARS e holofela gore balefela motšhelo ba a tshephagala gape ba hloka thušo go fihlelela boitlamo bja bona. Ka lebaka leo, SARS e nolofaletša balefela motšhelo go dira ditransekšene le setheo ka go fana ka hlathollo le tiišetšo. Le ge go le bjalo, ge balefela motšhelo ba dira ka boomo go efoba boitlamo bja bona bja semolao, SARS e tla ba thatafaletša le go ba lefiša dikotlo tša godimo.

SARS e tšea mohola wa theknolotši e bjalo ka saense ya data, bohlale bja ekišo, le thuto-metšhene ya dipalopalo tša khomphutha go Iwantšhana le bosenyi le go se obamele ka boomo. Mekgwatšhomo ye gape e tiišetša gore ga go na ditefela morago tšeo di swanetšego go dirwa tšeo di ka ganetšwago, mola e thibela ditefela morago tšeo di sa dumelelwago le tša bomenetša.

Lenaneo la SARS la Obamelo le abetše R301.5 billion ka ditseno tša obamelo, ka phihlelelo ya 15.8% ya koketšo ya ngwaga ka ngwaga. Karolo ya ditseno tše e ka akanyetšwa go boitšhimolliši bja dikoleka tša kheshe, tša palo ya R154.8 billion. Maano a go thibela to šutlha ga ditseno a abetše R146.7 billionengwe. Maitekelo le ditetelo go tšwa go ditiragalo tša taolo ya SARS di akareditše:

- **R94 billion go tšwa go tharolo ya dikgetsi tša dikoloto tšeo di sa lefelwago tše 3.7 million - tša go thekgwa ka mmotlolo wa sekoloto wa ML**
- **R103 billion go tšwa go ditiišetšo tša motšhelo fao dikotsi di bego di šupeditšwe ka mmotlolo wa rena wa go profaela ka AI ya go maatlafatšwa ka Big Data, tekanyetšo ya sekoloto le mmotlolo wa ML wa taolo ya kotsi ya bomenetša bja pušetšo ya tšhelete - e phethagaditše ditiišetšo tša dikgetsi tše 1.7 million.**
- **R59 billion go tšwa go phethagalo ya dioditi tše 230 000 tša obamelo ya motšhelo le khasetomo.**
- **R30 billion go tšwa go bosenyi bja digongwana - phethagalo ya dinyakišišo tše 198 tša go raragana (tšeo di dirilwego ke dikgetsi tše 165 tšeo di sego molaong, le tše 33 tša go Thopšwa ke Mmušo)**
- **R15 billion go tšwa go mošomo kakaretšo wa obamelo - 870 000 ya tatedišo ya obamelo**
- **20 million ya go nyalelana le ditirelo ka makaleng a rena, ka mogala goba ka diplatfomo tša go itirela ka ditšithale go thuša balefela motšhelo le bagwebišani go obamela.**

Koketšego e kgolo ya ditseno e ka amanywa le maano ao a kaonafaditšwego le phethagalo ya magato a obamelo. Koketšego ya ditseno e laetša phethagalo ya maiteko a tebanyo a go katološa ditetelo tša ditšhelete. Dipelo tše bjalo di laetša bohlokwa bja go šomana le ditshepetšo tša obamelo go fihlelela thekgo ya koketšego ya ditšhelete le boikarabelo. Phihlelelo ye ya go thakgatša e laetša boitlamo bja SARS bja phethagalo ya obamelo le bokgoni bja rena bja go otlela koketšo ya dikoleka tša ditseno ka maano a namolo.

Bjale ka ge go laeditšwe ka go Tekanyetšo ya ditšhelete ya 2025, dinyakišišo tšeo di tšwetšwago pele go kaonafatša tekanyo ya sekgoba sa motšhelo sa SARS se laetša tšweletšo ya go tshepiša, ka taetšo ya maitekelo a phethagalo ya go kaonafatša pepeneneng ya ditšhelete le kgonagalo. Ka 2023, go fetšwa ga Thuto ya Sekgoba sa

Motšhelo wa VAT e bile phihlelelo e kgolo yeo e beakantšego tsepelelo ya gabjale ya *tax gap study* ya CIT le PIT, tšeo di bego di le gare di phethagala go tloga ka 2024.

Tona ya Ditšhelete, Enoch Godongwana, o abetše SARS palo ya tlaleletšo ya R7.5 billion go sebaka sa MTEF. SARS e ikemišeditše ka nako ya kotara e kopana go ya go ya gare to diriša kabelo ye go kaonafatša mokgwa wa yona wa go koleka sekoloto sa kheshe, go šala morago dipušetšo tšeo di šaletšego morago tša go feta 5 million, le go katološa motheo wa motšhelo. Ka bohlowa bja go swana, SARS e tlo tšwelapele go tiišetša maitekelo a yona a go šomana le ikonomi yeo e sego molaong, kgwebišano ya go thewa ka hlatswo ya tšhelete le kelelo ya tšhelete yeo e sego molaong go akaretša disekerete, gauta ya go dirišwa gape, khripto kharensi, kgwebišano ya go se diriše ditheko botse le tekodišišo ya bosenyi magareng ga tše dingwe. Mo sebakeng sa go swana, SARS gape e tlo katološa mpshafatšo ya sebjalebjale ya mekgwatšhomo ya yona go bobedi bja motšhelo le khasetomo.

Bjale ka re re agaleswa seswantšho sa setheo, re holofela bokamoso bja maemo ao transekšene ya motšhelo e tlo bago bonolo gomme e no direga fela. A ke maitemogelo ao a hlatsilwego ke balefela motšhelo ba palo ya go batamela 5 million bao ba hlegilego go tšwa go *Auto Assessment* ngwagola, fao e lego gore balefela motšhelo ba be ba sa hloke go dira selo: ka go diriša data ya leloko la boraro, SARS e dirile poelanyo ya merero ya yona ya motšhelo. Le ge e le gore balefela motšhelo ba swaretše tokelo ya go fa SARS tshedimošo ya tlaleletšo, setheo se be se sa tshwenyega, tirišo ya *Auto Assessment* e be e phethagaditše mošomo ka go feta 98%, le bao ba dirilego diphethogo ba emetšen palo ya ka fase ga 1% ya balefela motšhelo bao ba Lekotšwego ka Othomethiki. Bao ba bego ba letetše pušetšo ya tšhelete ba e amogetše mo diiring tše 72. Balefela motšhelo bao ba kgethilego go faela dipušetšo tša bona ba amogetše ditetelo tša bona ka metsotso ye mehlano. Gape re tloga re thakgetše gore tirelo ya balefela motšhelo e oketšegile ka 5.8% go tloga ngwagola go ya go 87.13%. Ye ka nnete ke kanegelo ya KHOLOFELLO.

SARS e dira tšwelopele e kaone ya maikemišetšo a leano la yona la kago ya mokgwatšhomo wa motšhelo le khasetomo wo o theilwego ka obamelo ya boithaopo, mola e kaonafatša bokgoni bja yona bja go dupelela, kgesa, le go thatafatša go se obamele ka boomo le go lefiša dikotlo tša godimo. Go maatlafatša go gola ga bokamoso bja naga ya rena, re swanetše go katološa motheo wa motšhelo wa rena le go tšwelapele go hlohleletša bodudi bja ditšhelete, mola re kgokaganya batho, data le theknolotši go fihlelela tagafara ya rena. Bjale ka ge re tsena ka go ngwaga wa ditšhelete wa 2025/26, nepo ya rena e pele ke go beakanya dikarolo tša palanseshiti ya rena. SARS e tlo tšwelapele go šoma ka thata le baswarakabelo ka moka ba mokgwatšhomo wa motšhelo go katološa potego ya setheo.

Katlego ya SARS ke katlego e kgolo ya pušo ka moka. Diprotšeke tše mmalwa ge di phethagaditšwe di ka tšwelela le go thekga motlhako wa mmušo ka moka lego maatlafatša Mokgwatšhomo wa Ditšhelete wa Bosetšhaba. Mola tagafara ya ditheo tše dingwe le tše dingwe tša mmušo di tlo hlomphiwa, re dirišana ka diprotšeke tše

mmalwa magareng ga tše dingwe, boitšhupo bjo bo kgethegilego bja ditšithale bja batho ka noši le ditheo, phothale ya go swana ya do kgonthiša data ya tshekego yeo e theilwego go ditagafara tša dietšensi. Gape re tla lebelela go tsebagatše mananetheko a inthanete gammogo le platfomo ya go lefela ya go swana; ya mafelelo e to fokotša bolumu ya kheše go mokgwatšhomo gammogo le platfomo go lefela ya go sana go beabaka diplatfomo tša tefelo ya tšhoganetšo. SARS, e swanela ke go lefela le go fa thekgo ya maleba gomme e tloga e ikemišeditše go etela pele boitšhimolliši bjo ka ge go le bohlokwa kudu go katlego ya rena le go dikgoro tše dingwe tša mmušo.

Re tloga re thabile ka go swana gore bašomi ba SARS ka ditekanyetšo tša bašomi di laetša gore go na le kaonafalo ya go sepela gabotse ngwaga ka ngwaga. Ka ngwaga wa 2024/2025, ditekanyetšo e eme go 71% go tloga ka 69% ka 2023/2024, go tloga go 61% ka 2019/2020. Tšwetšopele ye e botse e sepetša molaetša wa go hleka gore ngwaga o mongwe le o mongwe bašomi ba ikgafela go direla naga ya rena ka mafolofolo a mantši le boikgantšho.

Tona o beetše SARS tekanyetšo ya ditseno ya R2.006 trillion ya 2025/26. Se se laetša boitshepho bja Tona go bokgoni bja SARS bja go fihlelela ditlhohlo tše. Re tloga re ikemišeditše e le ruri go šomana le ditlhohlo tše.

“Ka go kagelelo ya phihlelelo ka thakgalo ya pego ya ditseno tše, ke dirile boipiletšo go SARS ka moka go se na taba ge eba ba tloga go dira ditshepetšo goba aowa, go thekga morero”, gwa bolela Khomišinare Kieswetter. “Ke tloga ke bolela ka boikgantšho gore ba sekegetše ka thekgo. Ka moka ba tšwile ka makata a namane ba letšetša le go šoma ka thata go dira dikabelo tša dipelo tše di botse. Ke tloga ke leboga bašomammogo le nna ka go fihlelela ditlhohlo”. Boitlamo bja bona bja go direla maAfrika Borwa bo tloga go boitlhatsela.

“Gape ke rata go leboga maAfrika Borwa ka moka, kudu balefela motšhelo bao ba obamelago le bagwebi, go fihlelela boitlamo bja lena bja semolao ka potego. Re tloga re šoma ka thata go ya go ile go dira gore maitemogelo a gago le SARS a be bonolo gape a be bobebe — fao tirelo e kaone e sego tirelo le ga tee”, o phethile ka go realo.

Go hwetša tshedimošo enngwe, ka kgopelo ikgokaganye le SarsMedia@sars.gov.za